

Mana Aleminin Gücü 23

– KENAN KOÇ · 07 Ocak 2017

EKLER

** "Kadınlara, oğullara, kantar kantar yığılmış altın ve gümüşe, salma güzel atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu şehvet insanlara 'süslü ve çekici' kılındı. Bunlar, dünya hayatının metaidir. Asıl varıacak güzel yer Allah katında olandır." (Al-i Ümran Suresi, 14) "Onlar, dünya hayatından dışta olabilirler, ahiretten ise gafıl olanlardır" (Rum Suresi, 7)

** "...Onların onda (dünyada) bütün işledikleri boşa çıkmıştır ve yapmakta oldukları şeyler de geçersiz olmuştur." (Hud Suresi, 16)

** "Kalpleri vardır bununla kavrayıp- anlamazlar, gözleri vardır bununla görmezler, kulakları vardır bununla işitmezler. Bunlar hayvanlar gibidir, "Şüphesiz, inkar edenleri uyarsan da, uyarmasan da, onlar için farketmez; inanmazlar. Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerinin üzerinde perdeler vardır. Ve büyük azab onlarıdır." (Bakara Suresi, 6-7)

** "Gerçek şu ki size Rabbinizden basiretler gelmiştir. Kim basiretle görürse kendi lehine, kim de kör olursa (görmek istemezse) kendi aleyhinedir..." (En'am Suresi, 104)

** "...onlar bu tuzağı tasarlıyorlarken, Allah da bir düzen (bir karşılık) kuruyordu. Allah, düzen kurucuların (tuzaklarına karşılık verenlerin) hayırlısıdır" (Enfal Suresi, 30)

** " Onlar hileli bir düzen kurdu. Biz de onların farkında olmadığı bir düzen kurduk. Artık sen, onların kurdukları hileli düzenin uğradığı sona bir bak; biz, onları ve kavimlerini topluca yok ettik." (Neml Suresi, 50-51)

** Öte yandan, bir gölge varlıktan başka bir şey olmayan insan, her şeyiyle Allah'a bağımlıdır, müstakil bir güce sahip olması da mümkün değildir. Nitekim ***"Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz." (İnsan Suresi, 30) ***"sizi de, yapmakta olduklarınızı da Allah yaratmıştır" (Saffat Suresi, 96) "... ***attığının zaman sen atmadın, ama Allah attı..." (Enfal Suresi, 17) ***"Peki onlar, Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar? Oysa göklerde ve yerde her ne varsa -istese de, istemese de- O'na teslim olmuştur ve O'na döndürülmektedirler." (Al-i Ümran Suresi, 83)

** "Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri zeval bulurlar diye (her an kudreti altında) tutuyor. Andolsun, eğer zeval bulacak olurlarsa, kendisinden sonra artık kimse onları tutamaz. Doğrusu O, Halim'dir, bağışlayandır." (Fatır Suresi, 41)

** "Allah... O'ndan başka ilah yoktur. Diridir, kaimdir. O'nu uyuklama ve uyku tutmaz. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İzni olmanızın O'nun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, önlerindeki ve arkalarındaki bilir. (Onlar ise) Dilediği kadarının dışında, O'nun ilminden hiçbir şeyi kavrayıp- kuşatamazlar. O'nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kaplayıp- kuşatmıştır. Onların korunması O'na güç gelmez. O, pek yücedir, pek büyüktür." (Bakara Suresi, 255)

** "Doğu da Allah'ındır, batı da. Her nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (kıblesi) orasıdır. Şüphesiz ki Allah

kuşatandır, bilendir." (Bakara Suresi, 115)

***"Gözler O'nu idrak edemez; O ise bütün gözleri idrak eder" (En'am Suresi, 103)

**Şüphesiz Allah, latif olandır, (her şeyden) haberdardır." (Lokman Suresi, 16)

** "...De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Şüphesiz, temiz akıl sahipleri öğüt alıp düşünürler" (Zümer Suresi, 9)

***"Peki, sana Rabbinden indirilenin gerçekten hak olduğunu bilen kişi, o görmeyen (a'ma) gibi midir? Ancak temiz akıl sahipleri öğüt alıp düşünebilirler." (Rad Suresi, 19)

* Sırların B de gizli olduğu dikkate alındığında Besmele ile bir işe başlayan insan "O" olarak fil oluşturur. Ondan sonra gelen Rahman ve Rahim isminin manası olarak da vasıflara iniş yapılır.

* Hubert Reeves'in dediği gibi: "Kelebeğin işini kelebek bilir. Onun yaşamı kendi önüne açıkça çizilmiş. Varoluşunun biçimini düşünmesi gereken insanın kaygısını o bilmiyor."

TERİMLER .. KELİMELER

Abd: Kul

Acziyet :Acizlik, beceriksizlik, güçsüzlük

Ahadiyet: Bölünmez, parçalanamaz, kendinden başka bir şey olmayan Bir, Tümel teklik.

Alim: Allah'ın, ezeli ve ebedi, her şeyi her yönüyle kuşatmış tek mutlak ilim sahibi olduğunu ifade eden bir isimdir.

An-ı daim: Sürekli sonsuz bir an. Zamansızlık ve mekansızlık boyutu.

Arş: Semaların dayandığı en deruni katman. Sufi yorumla, Allah'ın salt Zat'ını yani hiçlik makamını, Hu'nun mekanını belirtir en temel boyutsal katman.

Ateizm, Teizm ve Deizm: Ateizm, bir tanrının varlığına inanmamaktır. Kelime anlamı olarak; teizm dinsel inancı ve tanrısallığı temsil ederler. Tanrıları ve fizik ötesi inançları reddeden bu görüş, bunun başına bir "a" eki alarak "A-teizm" şeklinde ortaya çıkmıştır. Ateizme göre tanrıların var olmadığı kesin bir doğrudur. Ateizm, "teizm karşıtı" olabileceği gibi "teizm dışı" anlamında da kullanılır. Yani "teistik olmayan" şeylere "ateistiktir" denebilir. (Örneğin "Laiklik ateistik bir düşüncedir.") İkinci "ateizm", "teizm olmayan" anlamında kullanılır ve deizmi, panteizmi, agnostisizmi de kapsar.

Deizm tanrıya inanan, din karşıtıdır. Dinlerin tanrıdan gelmediğini söyler fakat başka bir tanrının varlığına inanır. Deistlere göre tanrı vardır, fakat dünyaya bir inanç sistemi indirmiş değildir. Bir deist,

dini inançların tümünü reddetmesi ve tanrıya tapmaması bakımından teizme uzaktır. Ayrıca deist tanrı inancından doğan; insanın hiçbir dine dayanmadan, bizzat özünde bulunan nitelikler sebebiyle de doğruluğu, ahlaki ve iyiliği bulabileceğini savunan görüşe "Doğal Din" denir. Deizm, 17'inci ve 18'inci yüzyılda İngiltere, Fransa ve ABD de belirginleşmiş dini bir felsefedir. Kelime anlamı olarak; "tanrı"dan gelmiştir; Latince "deus" kelimesini kullanır; tam Türkçesi ile "Tanrıçılık"dır. Kişisel olarak deistlerin düşünceleri oldukça geniş ve değişiktir. Bazıları aralarında kendilerini asıl hristiyanlar olarak da ilan etmiş; İncil'den mucizeleri, kehanetleri ve bilinmezleri çıkartarak; İsa'nın insanlara iyilik öğretmek isteyen biri olduğunu sunmuşlardır. Örnek olarak Thomas Jefferson, bu öğeleri çıkartarak Jefferson İncili'ni yazmıştır.

Baki Hep aynı hal üzere kalan, değişmeyen.

Basar: Göz

Basiret: Öz

Batın: Görünenin özünde işleyen görünmeyen, bilinmeyen alem, gizli, gayb, gözlemleyemediğimiz, içte olan, direk görülmeyen şey. Gayba ait, görünmez, normal algılarımızla bilinmez, gizli. Algılayamadığımız Zat boyutuna, Esmâ ve Mana alemlerine ait olan her şey.

Big-bang teorisi: Sayısız gözlem ve teorik çıkarımlarla desteklenen, evrenin yaklaşık 15 milyar yıl önce sonsuz küçük bir noktanın patlamasıyla birden bire ortaya çıktığını ve o andan beri genişlediğini öne süren teori.

Buhul :Tamahkârlık, cimrilik

Cüzzi irade: Kısmi irade. İnsan cin ve şeytanın sahip olduğu, İlahi iradenin, şahsi iradeye

serbestlik hakkı tanınması halinin neticesinde birimde kendi seçimiyle oluşan istenç.

Deruni: İçsel, batni, içkin, çok derin, özsel.

Efal alemi: Bildiğimiz bu alem, kesret, ikilik alemi. Fiil alemi, çokluk alemi, maddi alem, müşahade alemi.

Esmâ alemi: Allah'ın sıfatlarının tecelli ettiği ve Efal ve Mana alemlerinin de oluşturucusu olan, Allah'ın Zat'ına en yakın alemsel katman. Ef'al aleminin özü olan sıfat alemi, Allah'ın sıfatlarının olduğu alem.

Eşref-i mahlûkat: Yaratılmışların en şerefli.

Felah: Kurtuluş, huzura erme.

Fitrat: Herhangi bir birimin tabiatı, oluş tarzı, yaratılışı.

Gaflet: Bildiğinin farkında olmamak, bildiğini bilmemek, bildiğinden ayrı düşmek, dalgın olmak.

Gani: Zengin olmak, ihtiyaçsız hal.

Gayp: Bilinmez.

Gayb alemi: İnsan bilincine kapalı, bildiğimiz bu alemlerin özündeki oluşturuocu alemleri ve en son tahlilde Hu'nun mekanını simgeleyen bilinmezlik alemi, insanın bilinmeyen yönü.

Habir: Allah'ın isimlerinden, her şeyden haberdar olan.

Hadis: Sonradan olan, kadimin zıddı.

Hakikat ilmi: Mutlak varlık bilgisi.

Halife: Allah'ın yeryüzündeki görüntüsü.

Halifretullah: Halfet-ül-Alah , Allah'ın Halifesi olma makamı.

Hâlik: Yaratıcı

Hasîb: Allah'ın hesap görücü anlamındaki ismi.

Hayy: Allah'ın hayat sahibi anlamındaki sıfatı.

Hayyü'l Kayyum: Hem kendisi diri, hem de her şeyi diriltten ve ayakta tutan.

Heva: Varsayım, zan ve hevesler.

Hu: Allah'ın hiçlik anlamına gelen ismi, O.

Hinduizm: Başlangıcı tam olarak bilinemeyen ve kayıtlı tarihten öncesine kadar uzanan, dünyanın en eski dinidir. M.Ö. 3000 yıllarında hüküm sürmüş İndus uygarlığının dinidir. Bu uygarlıktan günümüze kalan mühür taşlarında, çömlerlerde, bakır tabletlerde, bronz aletlerde, fildişi ve kemik çubuklarda bulunan yazılar, günümüzde hala çözülememiştir. Hinduizm ve Brahmanizm terimleriyle, en eski Vedalar

döneminden günümüze ulaşmış bulunan Hintlilerin inanç, düşünüş, his ve hayat tarzları kastedilmektedir. Hint yarımadasındaki halkın çoğunun dini inanç ve geleneklerini ifade ettiği için Hinduizm terimi kullanılmaktadır. Hindular ise dinlerini Sanatana Dharma yani ezeli ve ebedi din veya baki din diye adlandırır. Bu dine mensup kişilere de sanatani yani baki denir. Vedalar, Upanişadlar, Puranalar ve Kutsal Brahmânalar, Hinduizm'in dört kutsal kitabıdır. Sonuncu kitap (Brahmânalar), Vedalar üzerine yapılmış bir tefsirdir; fakat vahyedilen bir kitap olarak kabul edilir. Bu kitapların dili, Hinduların kutsal lisanı olan Sanskritçe'dir. Vedalar dört kitaba ayrılmıştır: Rig Veda, Yajur Veda, Sam Veda ve Atharva Veda. Bunlardan ilk üçü daha eski addedilir ve onların en eskisi de Rig Veda'dır. Puranalar'ın derleyicisi Maha Rishi Vyasa, onları 18 cilt olarak düzenlemiştir. Bu kitaplar, kâinatın yaratılış hikâyesini, ilk Ârî topluluklarının tarihini ve Hindu tanrıları ve din adamlarının hayat hikâyelerini ihtiva etmektedir. Puranalar, ya Vedalar'la aynı anda ya da daha önce vahyedilmiştir. Bu dinin en eski Sanskritçe metinleri, M.Ö. 1200-800 yıllarına ait Vedalardır. Daha sonra M.Ö. 800-300 arası yazıya geçirilen Upanişadlar gelir. Upanişad metinleri, Hindu kutsal kitabı Vedaların son bölümü olan ve dini gerçeğin en büyük tarafı olan Tanrı Bilgisi'ni oluşturan Sama Veda olarak bilinir. Bu nedenle Upanişadlar, yedinci yüzyıl tefsircisi Sahankara tarafından şöyle ifade edilmiştir: "Kişiyi cehalet bağlarından koparan ve en yüksek amaç olan özgürlüğe ulaştıran Tanrı bilgisi". Upanişadlar, Vedaların son kısmı olduklarından dolayı Vedanta adını da alırlar.

Upanişadlar :Hinduizm'in felsefi ve daha çok mistik yapıdaki, Şruti (vahiy) kabul edilen, Hindu Rişilerinin (peygamberlerin ve ermişlerin) öğrencilerine öğrettiği gizli bilgileri derleyen kutsal kitaplar olarak tanımlanabilir. Burada, Said Nursi'nin İmam-ı Rabbanî'den naklettiği, "Hindistan'da pek çok peygamber gelmiş; fakat, tâbileri bulunmadığı için meşhur olmamışlar" sözünü de hatırlamak yerinde olacaktır. Upanişad, kelime olarak, bir öğreticinin dizinin dibinde oturmak anlamına gelir. Upanişad (Upanishad) sözcüğü, Upa (yakın) ve sad (oturmak) sözcüklerinin bileşiminden oluşur ve bundan da Upanişadların (gerçeğe, ustaya) 'yakın oturanlar' anlamı verdiği söylenir. 200'ün üzerinde Upanişad vardır ama bir Hindu efsanesine/inanışına göre Upanişadların toplam sayısı eskiden 1180 idi ama zamanla çoğu kayboldu ve elimizde ancak birkaç yüz Upanişad kaldı. En eski Upanişadlar Brihadaranyaka Upanişad ve Çandogya Upanişad'dır. Bu iki Upanişad MÖ 800-700 yılları arasında yazılmıştır. Kaushitaki, Taittiriya, Kena, Aitereya, Mundaka, Katha Upanişadlar da Upanişad edebiyatının eski örnekleridir ve Budizm öncesi dönemde MÖ 600-500 yılları arasında yazılmışlardır. Daha sonra, olasılıkla Budhizm döneminden hemen önce veya Budhizm döneminde yazılan Svetasvatara, Maitrayani, İşa, Prasna ve Mandukya Upanişadları da eklenirse Hinduizmin bütün mezhepleri ve okullarınca kabul edilen 13 temel Upanişad listesi ortaya çıkar. Bu Upanişadlara 8. yüzyılda yaşamış filozof Şankara tefsir niteliğinde Brahman Sutraları' adlı metinler, yorumlar yazmıştır. Bu tefsirler Upanişadlar üzerine yapılmış en eski tefsir niteliği taşır. Bazı Panditler (Hindu din âlimleri), Upanişadlar'ı, özellikle vicdan delili (Tanrılar ya da insanlar tarafından değil bizzat doğadan geldiğine inanılan sesler, derin bir meditasyonla hasıl olan seziler) ihtiva ettiği için Vedalar'dan daha üstün saymışlardır.

Upanişadlar Sufizmi, Batı mistisizmini, Neo Platonculuğu, ünlü Alman filozofu Arthur Schopenhauer'i

(1788-1860), Friedrich Nietzsche'yi (1844-1900) derinden etkilemiştir. Schopenhauer, bu Hindu kutsal kitaplarının batı tarafından keşfinin "yüzyılın en büyük hediyesi" olduğunu söylemiş, Upanişadlar ile ilgili olarak da "İnsan düşüncesinin en yüksek ürünleri ve bilgeliği", "Dünyada var olabilecek en doyurucu ve en yükseltici eser; yaşamımın tesellisi oydu, ölümümün de tesellisi o olacaktır." yorumlarını yapmıştır. 18. yüzyılın son 10 senesinde, bir hâkim olan ve "Asiatic Society of Bengal" adlı organizasyonu kuran Sir William Jones Sanskritçe'yi öğrendi. O, Avrupa'da Sanskritçe ve Hindu metinlerine merak uyanmasına vesile oldu ve onun gayretleri sayesinde de Hindu metinleri İngilizce'ye tercüme edildi. Upanişadlar, Tasavvufun da ana kaynaklarından biridir. Kur'an'da adı geçen gizli kitaplardan olduklarına inanılır. Babür Hanı Ekber Şah'ın torunu ve Babürlülerin 5. Hükümdarı, Taç Mahal'i yaptıran Şah Cihan(1591-1666), Kur'an kadar kutsal saydığı Upanişadları Farsça'ya çevirtmiş, Avrupa, Abraham Anquetil Duperron'un (1731-1805) bu çevirileri Fransızcaya çevirmesiyle Upanişadlarla tanışmıştır.

Hinduizm'deki bazı temel kavramlar şunlardır:/ Atman :Gerçek ben, öz, O, Ruh. Atman kavramı, "üfürük" ve "soluk" anlamlarının evrimi sonucu "İnsandaki Tanrısal öz" anlamına kullanılmaya başlanmıştır./ Brahman: Başlangıçta büyümlü formül, dua. Sonra kutsal bilgi, Vedalar. Nihayet dünyanın özü, evrensel ruh, mutlak. Vedalar döneminde "yakarış" ve "kutlu bilgi" anlamlarına gelen Brahman kelimesi evrilerek daha sonra zamanla "evrenin yaratılış ilkesi" anlamında geniş bir kavram niteliğine kavuşmuştur. Tanrıya yakaran kişi, yakarışı sebebiyle kendi isteğini Tanrı isteğine dönüştürmüş olmaktadır./ Maya : İlizyon. Gerçeği örten bir nevi tül. Gerçeği anlama vehmi, bu vehmi sağlayan tanrısal güç.

Hüvelhayyülkayyum: İslami düşüncede, Allah'ın, alemleri varlığıyla ayakta tutması, yani kayyimiyetiyle kıyamda bulundurması anlamındaki terim, ayet.

İbâdet: Kulluk

İfrat ve Tefrit: İfrat, bir konu üzerinde çok aşırıya gitme, tefrit ise çok geri kalma anlamına gelir. Bu kavramlar düşünölebilecek her şeye uyarlanabilir. Örneğin israf ifrat, cimrilik tefrittir.

İhata etmek: Kuşatmak.

İkilik: Çokluk.

İkilik alemi: Kesret, şu algılarımızla bildiğimiz alem, bölünmüşlük.

İnsan-ı Kamil: Olgunlaşmış, kemale ermiş insan.

İslam: Kelime anlamıyla huzur, barış ve güvenlik.

İzaflı: Başka şeylerle bağlantılı olarak, başka şeylere nisbetle vaki olma, relatif, görelî, bakana göre

belirme, özneye göre olan gerçeklik, subjektivite.

İzafi varlıklar: Başka şeylerle bağlantılı, inilti, ilişkili olarak, başka şeylere nisbetle oluyor olan varlıklar, relatif varlıklar.

İzafi benlik: Kabuk nefis

Kafir: Gerçeği örten.

Kaim: Mutlak varlığın sadece kendi varlığından dolayı oluşta oluyor olması ve tüm varlıkların, Mutlak varlıktan ve bu Mutlak varlıkla ayakta duruyor olma hali.

Kâim olma: Kendi kendisine dayanarak ayakta olma, zatı ile kalıcı olma, ayakta durma.

Kâim kılan: Ayakta tutan.

Kelam: Söz, laf, sesli ya da sessiz, kelimelere dökülmüş her şey.

Kemal: En olgun, kamil hal.

Kesret: Çokluk, bölünmüşlük, bölünme.

Kible: Yönelinecek şey.

Kutsi hadis :Manası Allah'a, lafızları Hz.Peygambere ait olan hadislere denir. "İlahi hadis" ve "Rabbani hadis" diye de adlandırılır. Peygamberimizin, anlam bakımından Allah'a dayandırdığı, O'ndan nakiller yaparak söylediği sözlerdir. Kutsallığı manası Allah'a ait olmasından; hadis olarak adlandırılması da Peygamberimiz tarafından dile getirilmesinden kaynaklanmaktadır. Allah tarafından gelen vahiy olmaları bakımından, Kur'an ayetleriyle kutsi hadisler arasında bir fark yoktur. Fakat Kur'an hem anlamı, hem de lafızları yönünden Allah'a ait iken, kutsi hadis, sadece mana açısından Allah'a aittir. /Şamil İslam Ansiklopedisi

Küll: Bütün, toplam.

Sure : Kur'an'ın, birbirinden besmele ile ayrılan her bir bölümüdür. Kur'an-ı kerim içerisinde 114 adet sure bulunur. Sure ile dua birbirinden farklıdır.

Lamekan: Mekansız.

Latif: Gözle görünemeyecek kadar ince, Allah'ın ismi olarak da, nasıl yapıldığına nüfuz edilemeyen en ince işlerin bile bütün inceliklerini bilen, işleri o nüfuz edilmez boyuttan olduran demektir. Çok ince, suptil, manasal.

Mana (Melekut) alemi, manevi alem: Allah'ın zatına yani Hu'nun mekanına, Esmâ aleminden sonra en yakın alem. Efal aleminin Efal alemine en yakın oluşturucu özü. Melekler alemi. Mutlağın sıfatlarından yansıyan, alemlerde arzu edilen yansımaları oluşturan katman, Esmâ aleminin oluşturduğu alem, derûnundaki anlamlar evreninden (Esmâ aleminden) Ef'al alimine geçişi oluşturan katman.

Materyalizm, Diyalektik, Dualizm, Ampirizm ve İdealizm: Materyalizm, bütün evrenin, her varlığın ve olgunun, en temelde maddi özellik gösteren öğelerden oluştuğu, bunlarla ilgili açıklamaların da bu öğelere ve aralarındaki ilişkilere indirgenebileceği yolundaki görüştür. Maddecilik özellikle, dualist ve tinselci(ruhçu) görüşler karşısında gelişmiştir. Bunların ilkinden daha çok tekçi özelliğiyle, ikincisinden ise idealizme karşı gerçekçi özelliğiyle ayrılır. Dualizm de her varlık ya da oluşun, çoğunlukla birbirine zıt iki temel unsurdan meydana geldiği kabul edilir. Yani tüm varoluşlar ve oluşlar, birbirine indirgenemeyen karşıt iki unsurla tanımlanır. Ruh-madde, yaratan-yaratılanlar, öteki dünya-bu dünya, iyilik-kötülük, dişil-erkek ya da aydınlık-karanlık olan bu ikilik, Çin düşüncesinde Yin-Yang ile, Hint düşüncesinde Tamus-Satya ile, İran düşüncesinde Ahura mazda- Angra mainyu ile karşımıza çıkar. Dualizmdeki apayrı ve birbirine indirgenemeyecek iki varlık görüşüne karşı maddecilik, varlığın en temelde tek bir biçimi olduğunu gösterir. Buna göre, düşünsel ya da zihinsel denemeler ya da maddi olguların karmaşık biçimleridir ya da varlıkların temellerindeki yapıya indirgenerek açıklanabilir. Tinselci ve idealist görüşler karşısında da maddecilik düşünsel ya da zihinsel olguların kendi başlarına var olmadıklarını, görünürdeki var oluşlarının ise onları olanaklı kılan maddi bir temel üzerinde açıklanabileceğini gösterir.. Ruh-beden ya da düşünce-madde ayrımının aldatıcı olduğunu bu iki varlık türünün gerçekte tek bir maddi temelden oluşacağını belirtir. Madde zihnin ürünü değil; bilakis bizzat zihin maddenin ürünüdür.

Yunanlılardan bugüne kadar tüm felsefe tarihi iki zıt düşünce okulu arasındaki bir mücadeleden ibarettir: materyalizm ve idealizm. Felsefi anlamda idealizm dünyanın yalnızca düşüncelerin, zihnin, ruhun, ya da daha doğrusu, fiziksel dünya varılmadan önce varolan İdeanın bir yansıması olduğu görüşünden hareket eder. Duyularımızla bildiğimiz kaba maddi şeyler, bu okula göre, kusursuz İdeanın kusurlu kopyalarıdır. Antik dönemde bu felsefenin en tutarlı savunucusu Platon'du. Gelgelelim, idealizmi o icat etmedi, onun bir evveliyatı vardı. Örneğin Pisagorcular her şeyin özünün Sayı olduğuna inanıyorlardı. Pisagorcular genelde maddi dünyaya, özelde de, ruhu esir eden bir hapisane olarak gördükleri insan bedenine karşı bir horgörü beslediler. Bu, çarpıcı biçimde ortaçağın keşişlerinin dünyaya bakışını hatırlatır. Gerçekte Kilisenin, düşüncelerinin birçoğunu Pisagorculardan, Platonculardan ve yeni-Platonculardan almış olması pek muhtemeldir.

En eski Yunan filozofları "hilozoistler" olarak (Yunancadan, "maddenin canlı olduğuna inananlar")

anlamında) biliniyorlardı. Antik filozofların en büyüğü olan Aristoteles, eski hillozoistler kadar tutarlı olmamasına rağmen, bir materyalist olarak görülebilir. Yunan biliminin İskenderiye dönemindeki büyük başarılarının temelini döşeyen bir dizi önemli bilimsel keşif yapmıştır. Rönesansın başat felsefi akımı materyalizmdi. İngiltere'de bu, ampirizm (tüm bilginin duylardan kaynaklandığını savunan düşünce okulu) biçimini aldı. Bu okulun öncüleri Francis Bacon (1561-1626), Thomas Hobbes (1588-1679) ve John Locke (1632-1704) idi. Materyalist okul, İngiltere'den, devrimci bir içerik kazandığı Fransa'ya geçti. Diderot, Rousseau, Holbach ve Helvetius'un ellerinde felsefe tüm mevcut toplumu eleştirmenin bir aracı haline geldi. Bu düşünürler 1789-1793'te feodal monarşinin devrimci yıkılışının yolunu hazırladılar.

Yeni felsefi görüşler deney ve gözlemi teşvik ederek bilimin gelişimini hızlandırdılar. 18. yüzyıl bilimde büyük bir atılıma tanık oldu, özellikle mekanikte. Ancak felsefede 1700'den sonraki büyük ilerlemeler ise, idealist filozoflar tarafından kaydedilmiştir. Fransız devriminin etkisiyle Alman idealisti Immanuel Kant (1724-1804) önceki tüm felsefeyi topyekûn bir eleştiriden geçirdi. Kant sadece felsefe ve mantıkta değil bilimde de önemli keşifler yaptı. Onun güneş sisteminin kökenlerine ilişkin Bulutsu [nebula] hipotezi (daha sonra Laplace tarafından matematiksel bir temele kavuşturuldu) şu anda genel olarak doğru kabul edilmektedir. Felsefe alanında, Kant'ın başarıları Saf Aklın Eleştirisi, Aristoteles tarafından ilk geliştirildiği günden bu yana gerçekte değişmeden kalmış olan mantık biçimlerini analiz eden ilk çalışmaydı. Kant felsefenin en temel kabullerinin çoğunda örtük olarak varolan çelişkileri gösterdi. Gelgelelim bu çelişkileri ("çatışkılar") çözmeyi beceremedi, ve sonunda dünyanın gerçek bilgisinin olanaksız olduğu sonucunu çıkardı. Görünüşleri bilmek mümkünse de, şeylerin "kendinde" nasıl olduklarını bilmemiz asla mümkün değildir. Ancak bu fikir yeni değildir. Felsefe tarihinde defalarca tekrarlanmış ve genel olarak öznel idealizm dediğimiz isimle adlandırılmıştır. Aynı fikir Kant'tan önce İrlandalı rahip ve filozof George Berkeley ve klasik İngiliz ampiristlerinin en sonucusu David Hume tarafından ileri sürülmüştü. Temel argüman şöyle özetlenebilir: "Dünyayı duyumlarım aracılığıyla yorumlarım. Bu nedenle, var olduğunu bildiğim tek şey duyu izlenimlerimdir. Örneğin bu elmanın var olduğunu söyleyebilir miyim? Hayır. Tüm söyleyebileceğim, onu gördüğüm, hissettiğim, kokladığım, tattığımdır. Bu bakımdan, gerçekte bir maddi dünyanın var olduğunu hiçbir surette söyleyemem." Öznel idealizmin mantığına göre, eğer gözlerimi kaparsam dünya var olmaktan çıkar. Nihayetinde bu solipsizme (Latince'den, "solo ipus" - "tek ben"), yani sadece ben varım düşüncesine varır.

En büyük atılım 19. yüzyılın ilk on yıllarında George Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) ile geldi. Hegel yapıtlarında bütün felsefe tarihini etkili biçimde özetleyen, yüksek zekâya sahip bir Alman idealistiydi. Hegel, Kant'ın "Çatışkılarının" üstesinden gelmenin tek yolunun, çelişkilerin sadece düşüncede değil, gerçek dünyada, fiilen var olduğunu kabul etmek olduğunu gösterdi. Bir nesnel idealist olarak Hegel'in, insan aklının gerçek dünyayı bilemeyeceğine dair öznel idealist argümana tahammülü yoktu. Düşünce biçimlerinin nesnel dünyayı mümkün olduğu ölçüde yakından yansıtması gerekir. Bilgi süreci, soyuttan somuta, bilinenden bilinmeyene, özelden evrensele doğru ilerleyerek, bu gerçekliğe gitgide daha derinlemesine girmekten ibarettir.

Antik dönemde, özellikle Herakleitos'un (İ.Ö. 500) naif, fakat parlak özdeyişlerinde, ama aynı zamanda Aristoteles'te ve diğerlerinde de büyük bir rol oynayan diyalektik düşünme yöntemi, kilisenin Aristoteles'in biçimsel mantığını cansız ve katı bir dogmaya çevirdiği Ortaçağ'da terk edildi ve Kant'ın ona itibarını iade etmesine kadar tekrar görünmedi. Ne var ki diyalektik Kant'ta yeterli bir gelişme göstermedi. Diyalektik düşünme bilimini en yüksek gelişme noktasına çıkarmak Hegel'e düştü.

Hakim mekanizm felsefesine tek başına kafa tutması olgusu Hegel'in büyüklüğünü göstermeye yeter. Yalıtık olaylarla değil süreçlerle uğraşan Hegel'in diyalektik felsefesi, şeyleri ölü olarak değil canlı olarak, yalıtık değil karşılıklı etkileri içinde ele alır. Bu felsefe, dünyaya bakmanın şaşkıncı ölçüde modern ve bilimsel bir yoludur. Gerçekten Hegel birçok bakımdan zamanının çok ötesindeydi. Ancak diyalektiği, idealizmle birlikte kullandığı için, Friedrich Engels'e göre Hegel, diyalektiğin tüm felsefe tarihinde boş çıkan en büyük beklentisiydi. Burada doğru fikirler başaşağı duruyordu. Diyalektiği sağlam bir temele oturtmak için, Hegel'i başaşağı çevirmek, idealist diyalektiği diyalektik materyalizme dönüştürmek gerekiyordu. Bu Karl Marx'ın ve Friedrich Engels'in amacıydı ve modern diyalektik materyalizm bu şekilde kurulmuş oldu.

Her şey sürekli bir hareket halindedir, nötrinolardan süper-kümelere kadar. Yerin kendisi, güneşin etrafında yılda bir kez ve kendi etrafında günde bir kez dönmek suretiyle sürekli hareket halindedir. Güneş de kendi etrafında 26 günde bir kez dönmekte ve galaksimizdeki diğer yıldızlarla birlikte 230 milyon yılda galaksiyi dolaşmaktadır. Daha büyük yapıların (galaksi kümelerinin) da bir tür büyük dönme hareketi yapıyor olmaları muhtemeldir. Bu, atomların değişen hızlarla birbiri etrafında dönen molekülleri oluşturduğu atomik seviyeye varıncaya değin, maddenin bir karakteristiği olarak görünmektedir.

Diyalektik düşüncenin temel noktası, onun değişimi ve hareketi temel alması değil, hareketi ve değişimi çelişki temelinde dayanan olgular olarak görmesidir. Geleneksel biçimsel mantık çelişkiyi kapı dışarı ederken, diyalektik düşünce onu kucaklar. Çelişki tüm varlığın temel bir özelliğidir. Maddenin ta derininde yatar. Tüm hareketin, değişimin, yaşamın ve gelişmenin kaynağıdır. Bu fikri dile getiren diyalektik yasa, karşıtların birliği ve iç içe geçmesi yasasıdır. (Aklın İsyanı - Alan Woods - Ted Grant, www.forumuz.biz/materyalizm-186839t.html, www.geocities.com/temelfelsefe/materyalizm_ve_idealizm_nedir_ne_degildir.html, www.geocities.com/temelfelsefe/hersey_akar_hic_bir_sey_durmaz.html)

Metafizik :Meta fizik, sadece akıl yoluyla kavranan bir varlık sahasıdır. Ne duyular ne de deneyin bu sahada bir rolü olamaz. Buna rağmen Metafizik felsefenin en mühim disiplinlerinden biridir. Kelime olarak "fizikten sonra" manasına gelmektedir. Böyle bir lügat anlamı daha sonraları bir teknik terim haline gelmiş ve maddi olmayan varlık'ın ilmine isim olmuştur. Böylece maddenin özünü sembolleştiren her türlü kavramın (mesela cevher, zât yahut öz, töz veya substance, usia vs.) bu ilimde tartışılan konuların halinde gelmiştir. Üzerinde yaşadığımız dünyayı ve kainatı fizik-metafizik veya ilmî-felsefî olarak sınıflandırabilir, değerlendirebiliriz. Bunlardan birincisi, duyularla algılanabilenin, görünenin,

gerçeğin adı, ikincisi hissi olmayanın, gizli olanın, idealin adıdır. işte bizim konumuz bu ikincisi, hissî olmayanın ilmi yani Metafiziktir. Bu kelime ile ontoloji arasındaki ilgi açıktır her ikisinin tanımı aynı konuları kapsar ve şöyle denir ontoloji veya varlık bilimi veyahut genel Metafizik.1 ilim olarak ortaya arayış çıkışından beri Meta fiziğin hem taraftarları hem de karşı olanları olmuştur. Sözelimi Viyana ekolü karşı çıkmış ve Hobbes onu "boş ve karanlık" bir araştırma olarak değerlendirmiştir.

Meditatif : Düşünceli

Meditasyon: Meditasyon, zihnimize doğru şeyleri düşünmeyi öğretmenin bir yoludur. Meditasyon ruhun içsel sakinliğini deneyimlemek için, içimize doğru yaptığımız bir yolculuktur. Meditasyon, hedefimizi gerçekleştirmek üzere, içsel gücümüzün yetişip gelişmesini sağlar. Meditasyon yoluyla, kendi içimizdeki o olağanüstü enerjiden yararlanmayı öğreniriz. Bunu, amaca yönelik, güçlü ve odaklanmış düşüncelerle yaparız. Meditasyon, iç huzurumuz ve sakinliğimizdir.

Muhal: Akla uygun olmayan. Felsefi olarak ve mantıken olması düşünülemeyen her şey. Olamayacak, kendisiyle çelişik, felsefi olarak saçma bir şey.

Mutlak: Hiçbir şeye bağlı olmadan kendi başına var olma, saltlık, kesin ve katilik.

Mümkünat: Evrende olan ve olabilecek her oluş ve varlık, Allah'tan başka var olan şeyler. Olması ya da olmaması mümkün olabilen, varlığı ya da yokluğu düşünülebilen tüm mevcudat ve unsurları.

Mümkünat alemi: İkilik alemi, çokluklar alemi. Tüm varlıklar bir var bir yok olabilen, varlıkları yokluklarıyla eşit derecede mümkün olabilen, mümkün varlıklardır ve mümkünat alemi olarak adlandırılır.

Münezzeh: Uzak, temiz, saf, pak, arı, beri.

Müsebbib-ül esbab: Allah'ın nedenlerin nedeni olma vasfı.

Müstağni: Tok gözlü olmak.

Nefs: Sözlükte "ruh, bir şeyin kendisi, akıl, insan bedeni, ceset, kan, azamet, arzu ve kötü istekler" gibi anlamlara gelir. Nefs (Dini anlamı); Kuran-ı kerimde "birincisi, bir şeyin özü, kendisi, kişi" anlamında kullanılıyor. İkinci olarak ise "dine uymayan isteklerin kaynağı" anlamında kullanılır. Nefs ruha ait bir özelliktir. Kur'an'daki kullanımının da etkisiyle Emeviler döneminden itibaren nefis kelimesi yaygın biçimde ruh anlamında kullanılmaya başlandı.

Nübüvvet: Peygamberlik; Allah'tan ve O'na özsel olarak en yakın birimler olan Meleklerden vahy alabilme hali. Peygamber ; Tanrı tarafından bir dini veya dini öğretiyi yaymakla görevlendirildiğine

inanılan kişidir. İnananlar peygamberlerin yaratıcıdan bir vahiy yoluyla alınan bir mesajla geldiğine inanırlar. Nüzul: Bilinçlere inme, iniş.

Nüzul eden: Özden oluşturucu olan. Nüzul ve tecelli, Alalh'ın Zat boyutundan efal alemine yansıyışı şeklinde açıklanır.

Oluş: Mutlak felsefede hem varlığı hem de olayı genelleyen bir terim

Özbenlik :Kişinin insanlara hayat, nesne ve varlıklara karşı duyduğu yetme,üstünlük ve yetkin olma duygusu.

Panteizm (Kamutanrıcılık - Tümtanrıcılık) ve Panenteizm: Tanrı ile evreni bir, aynı ve özdeş kabul eden görüştür. Panteizme göre Tanrı'nın evrenden ayrı ve bağımsız bir varlığı yoktur. Tanrı doğada, nesnelere, insan dünyasında vardır. Her şey Tanrı'dır. Panteistler evrende varolan her şeyin (atom, hareket, insan, doğa, fizik kanunları, yıldızlar...) aslında bir bütün olarak Tanrı'yı oluşturduğunu söylerler. Bu bakımdan evrende vuku bulan her olay, her hareket aslında doğrudan Tanrı'nın hareketidir. Tanrı - Evren - İnsan ayırımı yoktur. Böyle bir ayırım aklın yanılsamasıdır. Aşkın bir Tanrı var olmadığı gibi, her hangi bir yaratmadan da söz edilemez. Tanrı yaradan değil, varolandır. Evrende görülen şeylerden gayri bir Tanrı yoktur. Dolayısıyla Evrenin bir başlangıcı ve sonu yoktur. Önsüz ve sonsuz olan Tanrı, hem makro kozmosta (evrende), hem de mikro kozmosta (insanda) bulunur.

Felsefî bir tasarım olarak Panteizm, eski Yunan felsefesinde Plotinos (205-270), Rönesans'tan sonra Giordano Bruno (1548-1600) ve Spinoza (1632-1677) tarafından temsil edilmiştir. Düşünsel kökü Antik Çağ Yunan Stoacılığına dayanan Panteizmin ileri sürdüğü "Evrenin Ruhu Anlayışı", Hegelciliği (1770-1831) ve Spinozacılığı doğurmuştur. Spinoza'nın panteizmi, ailesinin göç ederek ayrıldığı Endülüs İspanya'sındaki ünlü mutasavvıf Muhiddin-i Arabî'nin (1165-1239) etkisiyle oluşmuştur. Bilindiği gibi Arabî'nin görüşü "Vahdet-i Vücut" olarak ileri sürülmüştü. Ancak Spinoza'nın Panteizmi ile Arabî'nin Vahdet-i Vücut anlayışı birbirinin aynı değildir. Spinoza'da Tanrı evrendedir ve evren kadardır. Arabî'de ise Evren Tanrı'dadır ve bu durum Tanrı'yı sınırlamamaktadır.

Panteizm, Arapça'da karşılığı "Vücutiyye" sözcüğüdür. Bu, Vahdet-i Vücut, yani varlığın değil, Vahdet-i Mevcut, yani fiziki evrenin, tabiatın birliği inancına varır ve tabiatın Tanrı oluşuna, tabiattan başka bir varlık, bir Tanrı, bir gerçek bulunmayışına inanmaktır. Özetle, Vahdet-i Mevcut, son tahlilde Ateizmden, Tanrı tanımamaktan başka bir şey değildir. Vahdet-i Vücut yaklaşımında, Tanrı yaratılmışların hiçbirine benzemez ve bu inanç eşyanın hakikatini Tanrı'da görür oysa, Panteizmde fiziki evrenin kendisi Tanrı'dır. Açıkçası panteizme göre her zerre onun kendisi iken, gizemciliğe göre, her zerre İlahi güzelliği yansıtan bir ayna ve araçtır.

İngiliz matematikçi ve filozof Alfred North Whitehead'e (1861-1947) göre, Tanrı'nın her türlü

değişmenin ötesinde değişmez bir niteliği ve bunun yanında bir de değişen ve oluşan bir niteliği vardır. Tanrı değişmeyen yanıyla devinimi başlatmıştır ve Evrenin bilincindedir. Ancak Tanrı bu konumda kalmış olsaydı, ilk devindirici, özgür, öncesiz ve yetkin olarak kalacak ama varoluşa katılmamış olacaktı. Diğer niteliği ile ise Tanrı, değişme ve oluşma sürecinin içinde ve bilincindedir. Bu nedenle Tanrı'nın evrende içkin (evrenin maddesine karışmış-içinde bulunan) olduğunu söylemek de doğrudur. Evrenin de Tanrı'da içkin olduğunu söylemek, Tanrı-Evren ilişkisinin karşılıklı olduğunun farkına varışın göstergesidir. Mantıksal pozitivizmin ileri noktası olan, Süreç felsefesi olarak da ifade edilen ve Whitehead'le başlayan bu akıma Pan-enteizm ya da Diyalektik teizm denir ve İslami düşünceye çok yakındır. Evrende sabit hiçbir şey yoktur. Kendimiz dahil her şey değişmektedir. Bu değişim süreklilikle beraber gitmektedir. Bütün gerçeklik, Süreç felsefesinin vurguladığı değişim ve süreçten ibarettir. Pan-enteizme göre Tanrı, hem değişmeyen (mutlak), hem de değişen (görelî) dir. Hem zamanın içinde, hem dışında, hem sonlu, hem de sonsuzdur. Aynı zamanda hem tikel hem tümel, hem neden hem sonuçtur. Charles Hartshorne (1897-2000), Tanrı'nın bir soyut bir de somut iki yüzü olduğunu söyler. Soyut niteliğiyle Tanrı, mutlak, etkilenmez, erişilmez ve değişmezdir. Somut yanıyla ise etkilenir ve değişir. Tanrı bu iki niteliğinde de yetkindir. Ancak bu yetkinlik klâsik Teizmdeki gibi değildir. Oradaki yetkinlik değişmeyen donmuş bir yetkinliktir. Buradaki yetkinlik değişir, ancak bu değişme tanrısal bir değişmedir. Yani yetkinliğe doğru değil, yetkinlik içinde bir değişmedir. Bu tanımla Pan-enteizm, hem Deizmden hem de Panteizmden ayrılır. Pan-enteizmde her şey Tanrı'dan sudur etmiştir (oluşturmuştur). Ruhun tek amacı, olduğu Tanrı'ya dönmektir. Bunun da yolu tek evrensel yasa olan evrim/tekamül den geçmektir. Yeni nesildeki oldukça ortak olan bir alternatif düşünce pan-psychic panteizmdir- Evrenin/ tanrının kollektif bir ruha, bilince, ya da isteğe sahip olduğu inancı. Bu versiyon en açık bir şekilde Hegel, ve yakın tarite A. N. Whitehead ve Teilhard de Chardin tarafından ifade edilmiştir. Diğer bir çeşit ise insanların bir şekilde evrenin aklının içinde olduklarıdır. Evrimimiz -hakikaten aktif yardımcımız- evrene tam potansiyelini almasında yardım ediyor olarak görülür.

Panteizm sık sık ateizm yerine kullanılır, bu sadece bireysel bir yaratıcıyı reddettiği için değildir. Katı ya da doğacı panteizm evrenin kendini ya hiçlikten (hiçbirşeyden) yarattığına ya da ezelden beri var olduğuna inanır. Modern bilimsel panteizm materyalistiktir, evrenin düzeninin evrimin ve kendi kendine organize olmanın prensipleriyle açıklanabileceğine inanır. Panteizmin diğer biçimleri vardır. Modern paganlar sık sık panteist olduklarını iddia ederler. Mantıksal tutarlılıkla ilgili olanlar tanrıların gerçek olmaktan ziyade sembol olarak görürler. İlgili olmayanlar ise panteizm ile çok tanrıcılık, sihre inanış, reinkarnasyon ve doğa üstü olguları birleştirirler. (www.dunyadinleri.com, www.geocities.com/wankeragnostic/panteizm.htm, www.mavilink.com, www.akreportalnet.com, www.turandursun.com)

Rab: Allah'ın, kulu halden hale dönüştürerek terbiye etme vasfı. Kelime anlamıyla terbiye edici demektir. Allah'ın kulu ya da genel anlamıyla varlıkları, alemleri terbiye edişi, halden hale sokuşu yönüne dikkat çeken ismidir.

Rahmaniyet: Allah'ın tüm yaratıkları kapsayan sevgi, şefkat ve merhamet alanı.

Rasih: İllâhi ihsana nail olan, ilimde mütehassis kişi.

Ritüel; dinsel tören, kutlama anlamına gelmektedir

Semalar: Evren içre evrenler, Alemler içre alemler, boyut düzlemleri, sayısız enerji katmanları.

Sufi: Sırrı, batını, gizemci, mistik, tasavvufa ait, mutasavvıf.

Sünnetullah: Allah'ın alemlerin yaratılması için taktir ettiği sistem; sadece kendi dilemesine bağlı olan yaratma tarzı, evrensel düzeni. Allah'ın alemler için çizdiği sınır, bir yönüyle varlıksal neden sonuç ilişkileri ya da doğa kanunları denilebilecek Allah'ın mevcudatı oluşturma yöntemi, sistem.

Şuhud: Şahid olma.

Takva: Bilincin Allah'ı bilme hali ve bunun pratiği olan Allah'a karşı sorumluluk bilincini yaşama geçirme durumu.

Tasavvuf: Allah'ın niteliğini ve evrenin oluşumunu Mutlak varlığın birliğiyle açıklayan dini ve felsefi akım, İslam gizemciliği, İslami mistisizm.

Tao :Yöntem, öğreti, düzen gibi anlamlar yüklenebildiği gibi, bir yapı, bütün sistemlerin yapılandığı bir matris, ya da evrenin gerçekliği olarak da kabul edilir.

Tecelli: Görünme, belirme, ortaya çıkma, özdeki batın halden dıştaki zahir hale gelme, zuhur etme. Allah'ın Esmâ aleminde sıfatlarının yansıması. Nüzul ve tecelli, Allah'ın Zat boyutundan efal alemine yansıması şeklinde açıklanır.

Tesbih: Dini literatürde, Allah'ı tenzih etmek, yani mutlak ve en kutsî Zat'ı inanç, söz ve amel bakımından layık olmadığı her türlü kusurdan arı ve uzak tutmaktır.

Tevil: İslam alimleri, Kur'an ayetleri ve hadislere dayanarak bir ayeti yorumlamak.

Tümel: Her şeyi içine alan, içeren, külli

Tümel tekillik: Hem içsel hem aşkın olan Salt, Som, Tek Mutlak Varlık.

Vacibul vücüt: Allah'ın, zorunlu varlık, varlığı kendinden olan varlık olduğunu belirtir vasfı. Varlığı kendinden olan, varolması zorunlu olan.

Vahdet: Birlik.

Vahidiyet: Parçalardan oluştuğu gözlenen alemlerin deruni birliği.

Vech: Yüz

Vechullah: Allahın vechi, Allah'ın yüzü.

Zahir: Görünen, bilinen, açık seçik ortada olan. Algıladığımız efal alemine ait olan her şey. Görünür, bilinir alem, açık, gözlemlediğimiz, bildiğimiz şey. Açık, görülen

Zahiri: Görünen, ilk bakışta anlaşılabilir, aşikar.

Zat boyutu: Sadece Allah'ın olduğu ve onunla beraber hiçbir şeyin olmadığı boyut, alemlerden bir alem olmadığı için Zat Alemi denmez. Sırf Allah'ın zatının olduğu, tüm mevcudatın yok olduğu hiçlik boyutudur.

Zerre: Düşünülebilecek en küçük varlık.

Zikir: Hatırlatma